

ГОСПОДАРСЬКІ СИСТЕМИ: СПОНТАННИЙ ПОРЯДОК ТА ІЄРАРХІЯ

Кукуруза О.О., студент ННІШ НАВС

Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін ННІШ НАВС Грущенко О.А.

Господарська система - особливим чином упорядкована система зв'язку між виробниками і споживачами матеріальних і нематеріальних благ.

Це означає, що не існує «броунівського руху» в господарській діяльності людей, як це може здатися на перший погляд. Процес виробництва, обміну, розподілу і споживання благ, що здійснюється в різноманітних формах, завжди виявляється організованим тим чи іншим чином.

Для того, щоб здійснити свій вибір у світі обмежених ресурсів, господарський суб'єкт повинен розташовувати необхідною інформацією про те, що, як і для кого виробляти. Формуються три основних завдання, які повинні вирішуватися в будь-якому суспільстві.

Можна сказати, що різні суб'єкти господарських систем в історії людської цивілізації - це різним чином влаштовані інформаційні системи, які і зумовлюють спосіб вирішення трьох основних завдань господарського життя.

Економічна теорія розглядає два різні способи координації: спонтанний, або стихійний порядок та ієрархію.

У спонтанних порядках інформація, необхідна виробникам і споживачам, передається шляхом цінних сигналів. Підвищення або зниження ціни ресурсів і вироблених з їх допомогою благ підказує господарським агентам, в якому саме напрямку потрібно діяти, тобто що, як і для кого виробляти. У будь-якій системі виробник повинен здійснювати розрахунок своїх витрат (витрат) і одержуваних вигод. Це відноситься і до споживача. Але як можливо здійснити таке завдання, якщо людина, що веде домашнє господарство або керівник фірми не в змозі окинути поглядом весь «економічний космос», за висловом Вальтера Ойкена, відомого німецького економіста? Звичайно, в господарстві Робінзона на маленькому острові або в рамках відносно невеликого первісного племені кількість наявних ресурсів і комбінації їх альтернативного використання являють собою величину, що піддається обліку. Але як можливо розрахувати співвідношення вигод і витрат не в малих групах, а при «розширеному порядку людського співробітництва»,

як іменує Ф. Хайек сучасну господарську систему, звану капіталізмом? Адже інформація про наявні ресурси, про смаки і переваги споживачів розсіяна, розосереджена, вона не перебуває у такому собі Центрі. У таких умовах тільки механізм коливання цін, або альтернативних витрат, може скоординувати економічний вибір людей. Така господарська система названа Хайеком спонтанним, або мимовільним порядком, що підкреслює еволюційний, незалежний від будь-чиїх намірів або планів характер її виникнення. Спонтанний порядок виник природним шляхом, в ході розвитку людської цивілізації. Ринок - це і є спонтанний порядок.

Система наказів і доручень, що йде зверху вниз, від якогось Центру до безпосередньому виконавцю (виробнику) - це інший спосіб отримання інформації про те, що, як і для кого виробляти. Така система називається ієрархією. Прикладом ієрархічного порядку може бути первісна громада, де вождь племені вирішував, кому, як і чим займатися. Ієрархія - це і командно-адміністративна система, чи соціалізм, де держава в особі Держплану або вищих партійних інстанцій видавало накази, що саме виробляти, розподіляло ресурси, прикріпляло постачальників до споживачів. У формі ієрархії здійснює свою діяльність і фірма, де керівник видає накази своїм підлеглим. Ієрархія заснована не на цінових сигналах, а на владі, персоналізованій в особі керівника фірми або центрального керуючого державного органу.

У господарській діяльності людей відомі два основних правових режиму: приватної власності та державної власності, а також змішані (на основі цих двох) правові режими.

Право приватної власності означає, що окрема фізична або юридична особа володіє всім пучком прав власності або тільки деякими повноваженнями. Деякі права існують лише в певній комбінації і, взяті самі по собі, не мають ніякої цінності. Комбінації цих прав з урахуванням того, що ними володіють різні фізичні та юридичні особи, можуть бути досить різноманітними. Тому можна говорити про різноманітність форм власності.

Право державної власності означає, що всім пучком прав або різними його компонентами володіє виключно держава.

Сучасна господарська система західних країн іменується «змішаною економікою». По-перше, визначальним способом передачі інформації в них є механізм цінових сигналів, або спонтанний порядок. По -друге, у приватній власності знаходиться переважна частка рідкісних (обмежених) ресурсів, головним з яких є капітал. Тому термін «змішана економіка» відображає всього лише та обставина, що в чистому вигляді ми не спостерігаємо ні спонтанного порядку, ні ієрархії; ні правового режиму виключно приватної власності, ні виключно державної власності. Мова не йде про якийсь «третій шлях», по якому йдуть такі країни, як Великобританія, Австрія, Швеція, Японія, Південна Корея і т. п. Більше того, прагнення розширити межі державного сектора з неминучістю буде підсилювати ієрархічні компоненти в даній системі господарських зв'язків і чреватиме наростанням трансакційних витрат, які можуть переключити благі наміри, з якими пов'язане посилення ролі держави в економіці.